

Roman Lewandowski
Wyższa Szkoła Humanistyczna TWP
w Szczecinie

CZY SZCZECIN JEST METROPOLIĄ?

Wstęp

Zamiast tytułu opracowania: „Czy Szczecin jest metropolią?” być może bardziej na miejscu byłby inny, np. czy Szczecin pretenduje do miana metropolii, lub czy ma szansę zostać metropolią?

Retoryczne pytanie, czy Szczecin chce być liderem w regionie?, w zasadzie odnosi się do jego mieszkańców – ludzi, którzy w nim żyją, tworzą go, czy też mają chęć oraz ambicję tworzyć – gdyż właściwie to oni decydują o jego randze i zamożności.

Szczecin ma w sobie potencjał, który właściwie ukierunkowany może przyczynić się do wzrostu znaczenia miasta. Jest nim potencjał jego mieszkańców i położenie geopolityczne, w sposób naturalny predysponujące go do miana metropolii, która może się dynamicznie rozwijać.

W niniejszym opracowaniu, na podstawie analizy treści i badań literatury przedmiotu, staram się w sposób sygnalizacyjny ukazać Szczecin na tle definicyjnym metropolii i miast zaliczanych do metropolii w Polsce.

Pojęcie metropolii

W *Słowniku socjologii i nauk społecznych* pod pojęciem „metropolia” znajdujemy wyjaśnienie; że „metropolia (metropolis) jest terminem składającym się z greckich słów «matka» i «miasto»; oznacza duże ośrodki miejskie i otaczające je przedmieścia, często są to miasta stołeczne”¹.

Rozrastające się metropolie tworzą tak zwany obszar metropolitalny, który rozumiany przez Metropolitalny Obszar Statystyczny jest definiowany jako: „funkcjonalna klasyfikacja geograficzna obszarów miejskich (...) MOS składa się z dużego jądra populacji oraz sąsiednich społeczności, charakteryzujących się wysokim stopniem integracji gospodarczej i społecznej z jądrem. Obszary miejskie mogą zawierać więcej niż jeden Metropolitalny Obszar Statystyczny i są wtedy nazywane Pierwotnymi Metropolitalnymi Obszarami Statystycznymi”. Z kolei one, w większej liczbie, mogą tworzyć tzw. Skonsolidowane Metropolitalne Obszary Statystyczne².

¹ *Słownik socjologii i nauk społecznych*, red. G. Marshall, PWN, Warszawa 2006, s. 193.

² *Ibidem*, s. 193.

Inne określenie charakteryzujące rozrastające się miasto to „megalopolis”. „Megalopolis, w starożytnej Grecji, to duże planowo urządzone miasto. Terminu tego użył L. Mumford (*The Culture of Cities*, 1940) na określenie wielkiej, rozrastającej się w niekontrolowany sposób metropolii. Dziś oznacza on bardzo rozległy, funkcjonalnie powiązany system centrów miejskich i przedmieść”³.

Jako alternatywnego, ale i mniej znanego pojęcia określającego aglomeracje i metropolie, używa się terminu „konurbacja”. „Termin wprowadzony przez P. Geddesa w 1915 roku w opisie wielkich regionów miejskich, jak np. wielki Londyn, Nowy Jork i Boston lub zagłębie Ruhry. Nie jest to pojęcie zdefiniowane przez precyzyjne wskaźniki liczbowe. Odnosi się do jednego miasta lub konglomeratu bardzo wielkich miast otoczonych przez ekstensywną strefę podmiejską, łącznie tworzących ciągłą przestrzeń miejską z wbudowanymi w nią ośrodkami przemysłowymi. W większości konurbacji istnieje transport miejski łączący ze sobą poszczególne jej części, które w ten sposób tworzą jeden miejski rynek pracy i jedną przestrzeń dojazdu do pracy”⁴.

Na podstawie przytoczonych definicji uzasadnione jest pytanie – czy metropolia jest jeszcze miastem, czy to już całkiem inny organizm miejski, społeczny i gospodarczy? Aby w przybliżony sposób odpowiedzieć na to pytanie, trzeba scharakteryzować, czym jest miasto.

„Miasto – historycznie ukształtowana jednostka osadnicza, którą wyróżnia od otoczenia znacząca intensywność zabudowy, niewielki udział terenów rolniczych i ludności pracującej w rolnictwie, miejski styl życia jej mieszkańców oraz posiadanie odrębnego statusu prawnego (praw miejskich)”⁵. „W wielu różnych państwach kryterium bycia miastem jest różne, ale zazwyczaj chodzi o prawa miejskie. W Polsce prawa miejskie były nadawane już od XII–XIII wieku”⁶. Z analizy tych definicji wynika, że miasto charakteryzuje się określoną zwartością, natomiast metropolie rozciągają się w przestrzeni, przy czym ich granice są trudno dostrzegalne. Ponadto miasto jest ściśle skorelowane z regionem, tworząc swoistą współzależność, gdzie funkcjonuje określona zbiorowość obywateli, a w metropolii mamy do czynienia raczej ze zbiorem jednostek, konsumentów i użytkowników⁷. Zgodnie z terminologią Yi-Fu Tuana miasto to przestrzeń uczłowieczona, a „metropolia jest obszarem działania anonimowych sił, na którym znajdują się różne miejsca”⁸. K. Nawrotek stwierdza, że we współczesnych miastach nie ma miejsca dla obywateli, ponieważ przestrzenie publiczne przestały istnieć, na rzecz przestrzeni dla użytkowników i konsumentów. „Alterglobaliści twierdzą zaś, że «miasta należą znacznie bardziej do korporacji niż do mieszkańców»”⁹.

Nie brak jednak i rozumienia metropolii jako miasta, z tym że innego, w którym życie funkcjonuje na sposób miejski (Sławomir Gzell i Grzegorz Gorzelak)¹⁰. S. Gzell ponadto twierdzi: „W myśl doktryny liberalnej, która niepodzielnie rządzi dziś miastem, jest ono przede wszystkim fabryką pieniędzy dla inwestorów i deweloperów, a budowa miasta jest działalnością gospodarczą jak każda inna. Aby temu nic nie przeszkadzało, miasto nie może być dłużej obrazem zbiorowej pamięci, a jako palimpsest¹¹ świadomie pozbawiane jest po-

³ Ibidem, s. 189.

⁴ Ibidem, s. 158.

⁵ *Najnowsza encyklopedia powszechna*, red. A. Nawrot Sabak, Kraków, s. 402.

⁶ <http://www.slownik.edu.pl/p/7088533/definicja-miasta>.

⁷ B. Jałowiecki, *Czy metropolia jest miastem?*, Warszawa 2009, s. 7.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, s. 8.

¹¹ Palimpsest – rękopis spisany na używanym już wcześniej materiale piśmiennym, z którego usunięto poprzedni tekst; za *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1980, s. 543. *Research by design*: projekt badawczy; za <http://pl.bab.la/slownik/angielski-polski/research>.

wiązań pomiędzy warstwą współczesności a warstwą przeszłości. (...) Po to wprowadza się pojęcie chaosu jako metody tworzenia przestrzeni miejskiej, choćby przez wrzucanie tu i tam wieżowców, i temu służy wprowadzenie do urbanistyki, zwłaszcza tam, gdzie mówi się o kompozycji miejskiej, metody *research by design*¹².

Cechy charakterystyczne metropolii

Relacje z otoczeniem

Metropolie jednak różnią się od miast i jest to widoczne. Różnice dotyczą rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych, życia kulturalnego, społecznego, zawodowego i gospodarczego, łącząc funkcje społeczne jak i ekonomiczne, tj. usługowe, handlowe, finansowe, transportowe, stanowiące miejsce siedzib dla central (np. centrale bankowe) i korporacji o zasięgu międzynarodowym¹³. Realizacja wymienionych funkcji wymaga bardzo dobrze działających połączeń komunikacyjnych, informatycznych (telekomunikacyjnych) i transportowych, co czyni istnienie i funkcjonowanie metropolii w strukturze sieciowej (tabela 1).

Tabela 1

Wybrane różnice między organizacją terytorialną a sieciową

Organizacja terytorialna	Organizacja sieciowa
centrum, peryferie	węzły, tendencje do decentralizacji wzajemnych powiązań
zależność od wielkości	brak zależności od wielkości
granice	połączenia
zwartość, ciągłość	rozproszenie, oddzielenie
przepływy jednokierunkowe	przepływy dwukierunkowe
zamknięcie, zasada nieprzenikania na zewnątrz	terytorialne otwarcie
stałość, sztywność	krótkotrwałość, elastyczność
bliskość, więzy lokalizacyjne – koszty transportu	niewrażliwość na dystans, wszechobecność – koszty informacji
hierarchia terytorialna, więzy pionowe, dominacja wielkości	więzy poziome, współpraca i współzawodnictwo

Źródło: *Czy metropolia jest miastem?*, red. B. Jałowiecki, Warszawa 2009.

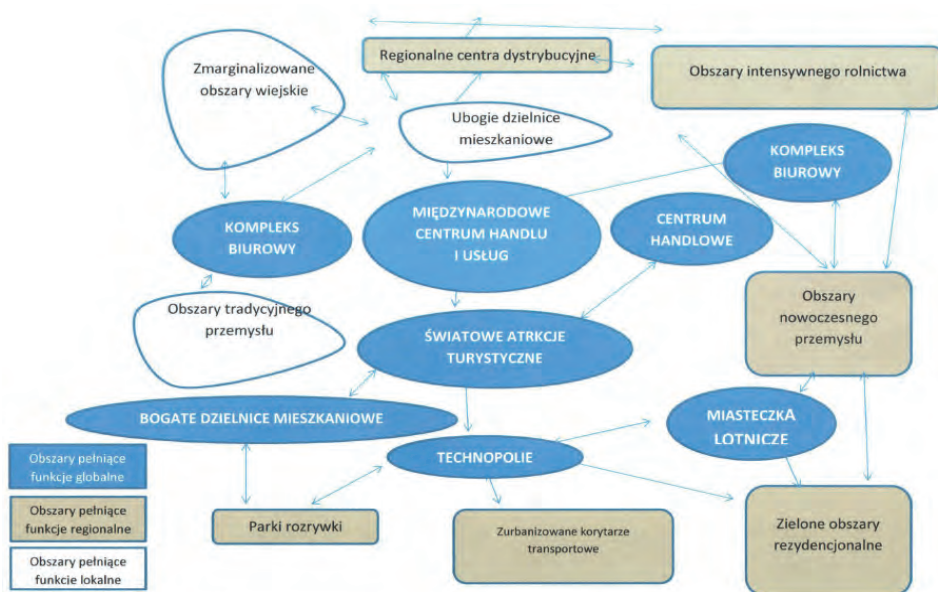
Funkcjonowanie metropolii zmienia relacje z otoczeniem, które traci na znaczeniu na rzecz wielkich miast. Ponadto następuje zastąpienie jednokierunkowych przepływów na rzecz dwukierunkowych relacji, otwartości i decentralizacji relacji, co powoduje, że hierarchiczne i pionowe więzy ustępują sieciowym więzom poziomym na bazie współpracy i konkurencji. Według K.R. Kunzmana region metropolitalny jest tworzony przez¹⁴:

¹² B. Jałowiecki, *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 8

¹³ M. Smętkowski, *Nowe relacje między metropolią a regionem*, [w:] *Czy metropolia jest miastem?*, red. B. Jałowiecki, Warszawa 2009, s. 26.

¹⁴ Ibidem, s. 27.

- „obszary pełniące funkcje o znaczeniu globalnym lub silnie powiązane z globalną gospodarką (centra międzynarodowych finansów i usług, wielkie centra handlowe, dzielnice mieszkaniowe zamieszkałe przez klasę metropolitalną położone w centrach miast, atrakcje turystyczne o znaczeniu światowym, technopolie, kompleksy biurowe położone poza ścisłym centrum (...) często przy lotniskach,
- obszary pełniące funkcje o znaczeniu regionalnym silnie powiązane z powyższymi (obszary nowoczesnego przemysłu, międzyregionalne centra dystrybucyjne, zurbanizowane korytarze transportowe, obszary rozrywki i rekreacji, obszary zabudowy mieszkaniowej na «zielonych» przedmieściach, obszary intensywnego rolnictwa),
- obszary pełniące funkcje o znaczeniu lokalnym (zmarginalizowane), które nie uczestniczą w procesie globalizacji (peryferyjne obszary rolnicze, obszary tradycyjnego, wymagającego restrukturyzacji przemysłu oraz dzielnice mieszkaniowe zamieszkałe przez ubogą ludność, najczęściej imigrantów z krajów rozwijających się, w centrach miast)” (rys. 1).

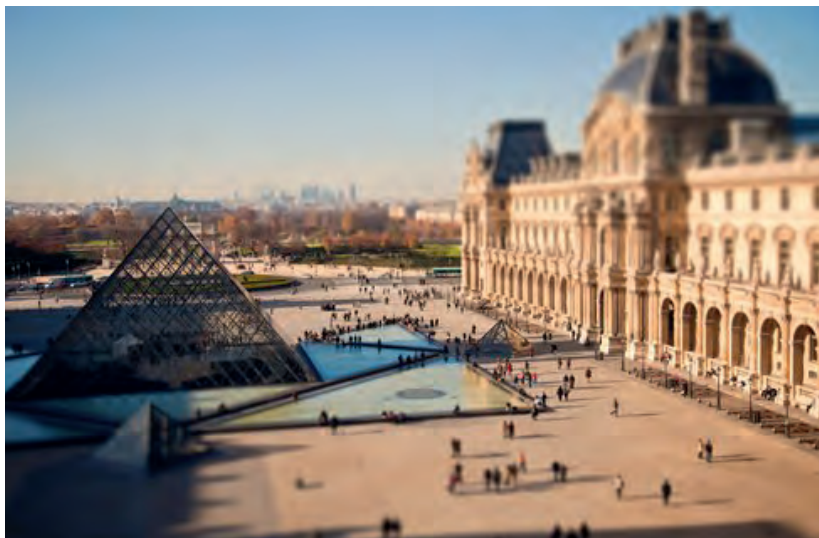

Rys. 1. Funkcjonalne wykorzystanie przestrzeni regionu metropolitalnego

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Architektura i kultura

Architektura metropolii się zmienia, ale jej zmiana dokonuje się w oparciu o już istniejącą. Różnice dotyczą realizacji obiektów przez znanych architektów w większej skali i z droższych materiałów¹⁵. Jest ona powiązana z funkcją kulturalną, ponieważ atrakcyjna forma budowli sama w sobie jest atrakcją do zwiedzenia, jak i to, co w sobie mieści, np. filharmonie, muzea, galerie wystawowe, opery, teatry, które przyciągają zwiedzających także z innych krajów – współczesną formą i tym, co wystawiają (zdjęcie 1).

Zdjęcie 1. Historyczne centrum Paryża, Luwr (Francja)

Źródło: <http://wiadomosci.onet.pl>.

Istotną rolę w kulturze metropolii odgrywa także kultura popularna, na którą składają się kina, ogródki piwne, lunaparki¹⁶, kultura masowa, której wyznacznikiem są występy znanych i modnych zespołów muzycznych, oraz kultura „wysoka” – koncerty muzyki poważnej, w wykonaniu artystów, na których wynagrodzenie metropolię stać. Przykładem jest dyrektor muzyczny paryskiej opery Christoph Eschenbach zarabiający ok. 1 mln euro rocznie czy skrzypaczka Anne-Sophie Mutter, która za koncert w Paryżu pobiera honorarium wysokości 35 tys. euro¹⁷.

E. Sekuła twierdzi, że „to kultura stanowi zasadniczy wyróżnik współczesnej metropolii – nie zaś gęstość zaludnienia, liczba mieszkańców ani rozwinięta gałąź przemysłu, nie wysokość budynków w centrum, nie mediana dochodów, nie liczba telefonów czy powiązania gospodarcze z miastami ościennymi. Wszystkie te wskaźniki pozwalają jedynie na uzupełnienie zasadniczego obrazu sytuacji. Zdecydowanie kultura – rozumiana jako przyjęte i podzielane sposoby współżycia oraz korzystania z określonej instytucji – jest konstytutywną cechą metropolii”¹⁸.

Do elementów kultury metropolii należy zaliczyć także wydawnictwa książkowe, prasowe i redakcje opiniotwórczych gazet. Innym elementem, który wpływa na mieszkańców metropolii, są domy mody kształtujące gusty w ubiorze oraz turystyka.

W metropolii następuje zmiana sposobu życia i kształtuje się klasa metropolitalna, którą tworzą różnego rodzaju specjaliści zarządzania, biznesmeni, ludzie wolnych zawodów i artyści osiągający ponadprzeciętne dochody. Mieszkańcy metropolii charakteryzują się zróżnicowaniem społecznym i kulturowym. „Kultura metropolii, to także w dużym stopniu kultura mniejszości, społeczność wykluczonych (...) – inni stają się coraz bardziej widocz-

¹⁵ B. Jałowiecki, *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 8.

¹⁶ E. Sekuła, *Czy istnieje kultura metropolitalna?*, [w:] *Czy metropolia...*, op. cit., s. 75.

¹⁷ B. Jałowiecki, *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 9.

¹⁸ E. Sekuła, *Czy istnieje kultura metropolitalna?*, op. cit., s. 67.

¹⁹ B. Jałowiecki, *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 11.

ni¹⁹. Istotą współczesnej klasy metropolitalnej oprócz wspólnego języka i światopoglądu ideologicznego „jest także zdolność organizowania rynku posiadanego przez nią kapitału kulturowego” (tabela 2)²⁰.

Kapitał ludzki i innowacyjność

Wykształcenie, wiedza i konkretne umiejętności jednostek wpływają na kształtowanie się elit danej społeczności i jej potencjału. Można by rzec, że kapitał ludzki jest elementem, na podstawie którego można dokonywać analiz nie tylko jednostek, ale i większych zbiorowości, które pod tym względem można charakteryzować²¹. Takimi zbiorowościami niewątpliwie są metropolie, gdzie potencjał kapitału ludzkiego działa na innowacyjność, stanowiąc o wyróżniku w tym zakresie. Bazą rozwoju innowacyjności metropolii jest zaplecze naukowe, badawcze i gospodarcze oraz charakter tzw. klasy kreatywnej współegzystującej w oparciu o talent, technologie i tolerancję²².

Tabela 2

Wyznaczniki pozycji społecznej mieszkańców metropolii

Cechy	Klasa metropolitalna	Miejskie warstwy pośrednie
Zawód	menedżerowie, wolne zawody, specjaliści	pracownicy usług, pracownicy biurowi, robotnicy
Miejsce pracy	firmy globalne instytucje międzynarodowe	firmy lokalne
Pewność zatrudnienia	duża	mała
Wykształcenie	wyższe + (permanentne dokształcanie)	przeważnie średnie, niekiedy wyższe
Dochód	powyżej średniej europejskiej	średnia krajowa
Kapitał kulturowy	duży lub braki nadrabiane aspiracjami	mały, rzadziej degradujący się
Miejsce zamieszkania	luksusowe mieszkania w centrum lub wydzierżawione zespoły willowe	wielkie zespoły mieszkaniowe, rzadziej domy jednorodzinne na przedmieściach
Typ konsumpcji	luksusowy	standardowy
Ruchliwość	liczne podróże na duże odległości	przemieszczenia miejscowe
Identyfikacja	globalna i europejska	lokalna i narodowa

Źródło: *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit.

Założenia metodologii NORDEA METROX w tworzeniu rankingu miast i metropolii

Jedną z form prezentacji miast i metropolii jest ich ranking. Jak twierdzi Marek Bańczyk: „Ranking jest szczególną formą prezentacji pewnych tez, której można bez większych wątpliwości przypisać trzy cechy.

- Po pierwsze, jest wynikiem mniej lub bardziej uzasadnionego procesu analitycznego.
- Po drugie, opiera się na standaryzacji, a najczęściej – wręcz na kwantyfikacji zarówno danych, jak i wyników.

²⁰ B. Jałowiecki, *Społeczne oblicza metropolii*, [w:] *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 53.

²¹ R. Czyszkiewicz, M. Molewicz, *Kapitał ludzki – czynnik rozwoju regionalnego*, Roczniki rozwoju samorządów woj. zachodniopomorskiego 2003–2004, t. IV, Szczecin 2006, s. 21.

²² A. Olechnicka, *Metropolia a innowacyjność*, [w:] *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 138.

- Po trzecie, jest zestawieniem wartościującym i ma nieodzownie postać hierarchiczną, co jednoznacznie wskazuje na uwarunkowanie konkurencyjne, czyli na imperatyw rywalizacji²³.

M. Bańczyk uważa, że konstruowanie rankingów miast polskich jest nie tylko uzasadnione, ale i konieczne, a publikowane dotychczas rankingi, np. poziomu atrakcyjności lub innych form wartościowania miast, nie spełniają należnych funkcji z powodu następujących przyczyn²⁴:

- „dotychczasowe rankingi miast polskich są oparte na porównywaniu zasobów;
- rankingi globalne obejmują najczęściej Warszawę lub opierają się na bezrefleksyjnie, a nawet nierzetelnie przygotowanych danych;
- próby syntetyzacji i obiektywizacji skali rozwoju miast polskich podejmują najczęściej dziennikarze, opierając się na systemie arbitralnie nadawanych wag”.

Z tego względu, do uchwycenia prawidłowości, które rządzą metropoliami, zaistniała potrzeba opracowania metodologii uwzględniającej twierdzenie, „że czym innym jest analiza elementów miasta, a czym innym – badanie mechanizmu wiążącego te elementy. Przekłada się to na siedem głównych założeń metodologii METROX²⁵:

- (...) odrzucenie wszystkiego, co nie jest bezosobowym i bezlitosnym badaniem amoralnej siły tworzącej metropole, a więc najwyższy poziom rozwoju organizmu terytorialnego (...);
- wykorzystanie parametru usieciowienia według formuły usieciowienia taylorowskiego w skali narodowej. Usieciwienie funkcji biznesowych definiowane przez lokalizację dostawców usług ASP jest stosowane w skali globalnej, natomiast analizy narodowe tego typu są rzadkie i wybiórcze;
- trzecie założenie metodologii NORDEA METROX 2008 dotyczy terminologii. Warstwa słowna teorii rozwoju miast w ujęciu sieciowym jest problematyczna w niemal wszystkich językach oprócz angielskiego. Główny problem polega na tym, że rozróżnienie między taylorowskim «towness» a «cityness» jest praktycznie nieprzetłumaczalne;
- uściślenie sensu stricto. Oznacza to wprowadzenie do modelowania rozwoju miast możliwie wielu analogii i instrumentów nauk ścisłych;
- (...) metropolia zaczyna funkcjonować po przekroczeniu krytycznej masy gęstości procesowej. Warunkiem przekroczenia tej masy jest usieciwienie. Głównym mechanizmem, dzięki któremu powstają i rozwijają się metropolie, jest dodatnie sprzężenie zwrotne;
- ogniskowanie się na strukturze oddziaływania generowanego przez metropole. Wzajemne przenikanie się efektów różnych poziomów oddziaływania miasta utrudnia zrozumienie ich istoty i charakteru;
- postulowanie syntetycznego charakteru metropolitalnej siły sprawczej. (...) miasto nie jest zbiorem zasobów, funkcji ani procesów. Miasto na poziomie metropolitalnym to przede wszystkim mechanizm”.

²³ M. Bańczyk, *Rankingi metropolii – jaka metodologia?*, [w:] *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 159.

²⁴ Ibidem, s. 160.

²⁵ Ibidem. Ranking NORDEA METROX 2008 został opracowany przez Instytut Konkurencyjnej Ekonomii Regionów sp. z o.o. na podstawie autorskiej metodologii METROX.

Szczecin w rankingu głównych miast polskich

Biorąc pod uwagę wyżej przytoczone założenia, opracowano ranking miast polskich na podstawie trzech składowych²⁶:

- usieciwienie biznesowe i koncentracja procesów,
- siła i nowoczesność gospodarki,
- jakość i rozmach życia.

„W ramach każdej kategorii wyniki zagregowano za pomocą skali ilorazowej. Następnie obliczono średnią dla każdego miasta i wszystkie wyniki przedstawiono jako % wyniku lidera”²⁷.

W pierwszym obszarze – usieciwienie biznesowe i koncentracja procesów – Szczecin w rankingu 17 miast zajmuje 7 miejsce z wynikiem 6,34% lidera, którym jest Warszawa (tabela 3). W obszarze drugim – siła i nowoczesność gospodarki – Szczecin uplasował się na pozycji 9 z wynikiem 19,36% (tabela 4). Z kolei obszarze trzecim – jakość i rozmach życia – Szczecin zajął 7 miejsce z wynikiem 27,40% wartości lidera (tabela 5). Natomiast na podstawie wyliczenia hipotetycznej matematycznej reprezentacji siły metropolitalnej Szczecin został umiejscowiony na miejscu 7 z wynikiem 5,93% wartości lidera za Warszawą, Wrocławiem, Krakowem, Poznaniem, Trójmiastem i Łodzią, co przy ogólnym przeświadczeniu o braku znaczących inwestycji w Szczecinie jest wynikiem niezłym (tabela 6).

Tabela 3

Hierarchia polskich miast wojewódzkich według składowej „Usieciwienie biznesowe i koncentracja procesów” rankingu NORDEA METROX 2008

	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Miasto	Gorzów Wlkp.	Zielona Góra	Toruń	Opole	Kielce	Bydgoszcz	Olsztyn	Rzeszów	Białystok	Lublin	Szczecin	Łódź	Trójmiasto	Poznań	Kraków	Wrocław	Warszawa
%	2,53	2,70	2,92	2,99	3,26	3,65	3,80	3,88	4,17	5,48	6,34	6,96	12,70	14,60	14,98	15,14	100

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Tabela 4

Hierarchia polskich miast wojewódzkich według składowej „Siła i nowoczesność gospodarki” rankingu NORDEA METROX 2008

	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Miasto	Gorzów Wlkp.	Lublin	Zielona Góra	Białystok	Opole	Kielce	Olsztyn	Bydgoszcz	Szczecin	Rzeszów	Toruń	Trójmiasto	Wrocław	Łódź	Poznań	Kraków	Warszawa
%	8,10	10,58	12,68	13,27	14,47	15,61	15,61	15,96	19,36	21,72	22,42	32,22	32,71	33,30	41,94	66,25	100

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

²⁶ M. Bańczyk, *Rankingi metropolii – jaka metodologia?*, op. cit., s. 164.

²⁷ Ibidem, s. 165.

Tabela 5

Hierarchia polskich miast wojewódzkich według składowej „Jakość i rozmach życia” rankingu NORDEA METROX 2008

	17	16	15	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Miasto	Gorzów Wlkp.	Białystok	Zielona Góra	Kielce	Opole	Toruń	Bydgoszcz	Lublin	Olsztyn	Rzeszów	Szczecin	Łódź	Trójmiasto	Kraków	Wrocław	Poznań	Warszawa
%	17,41	20,28	21,57	21,77	21,89	22,48	22,93	22,98	24,94	25,22	27,40	31,38	38,28	44,36	45,91	47,12	100

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Tabela 6

Hierarchia polskich miast wojewódzkich według rankingu NORDEA METROX 2008

	17	16	15	14	14	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Miasto	Gorzów Wlkp.	Zielona Góra	Opole	Kielce	Białystok	Bydgoszcz	Toruń	Lublin	Olsztyn	Rzeszów	Szczecin	Łódź	Trójmiasto	Wrocław	Poznań	Kraków	Warszawa
%	2,06	2,82	3,17	3,40	3,45	3,74	3,84	3,99	3,99	4,64	5,93	8,52	12,60	15,40	17,05	21,23	100

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Innowacyjność Szczecina na tle innych miast Polski

Jednym z elementów innowacyjności metropolii jest jej potencjał naukowo-badawczy, który można w pewien sposób zobrazować na podstawie aktywności publikacyjnej instytucji w niej działających oraz przez miernik nakładów i zatrudnienia w działalności badawczej (B + R). W celu ukazania tego potencjału poddano analizie powiązanie liczby publikacji pisanych w kooperacji z instytucjami zagranicznymi²⁸. Na podstawie tabeli 7 wynika, że Szczecin ma bardzo wysoki, bo 99,8% udział publikacji w regionie, po Wrocławiu i Częstochowie. Także pod względem zatrudnienia w działalności badawczej zajmuje jedno z czołowych miejsc ze wskaźnikiem 1,61–2,98% zatrudnienia ogółem (rys. 2). Natomiast nakłady na działalność badawczą plasują Szczecin ze wskaźnikiem 0,1–0,3% na niższej pozycji w porównaniu do np. Poznania, który ma wskaźnik 0,8–1,4% (rys. 3).

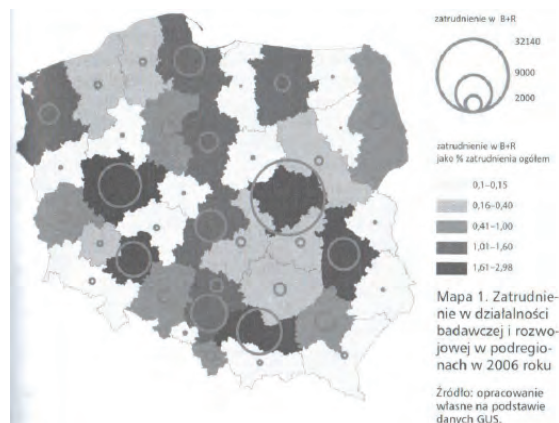
²⁸ A. Olechnicka, A. Płoszaj, *Metropolie a innowacyjność*, [w:] *Czy metropolia jest miastem?*, op. cit., s. 145. „Do zobrazowania tej zależności posłużono się dwoma niezależnie skonstruowanymi zbiorami danych. Po pierwsze, analizie poddano bazę 72 817 publikacji z co najmniej jedną polską afiliacją indeksowanych w bazie Web of Science w latach 2000–2006 (...) W procesie badawczym wyodrębniono z bazy wszystkie polskie ośrodki miejskie i przypisano im listę publikacji. Po drugie, na potrzeby niniejszego opracowania skonstruowano bazę publikacji indeksowych w bazie Web of Science w latach 2000–2007 i afiliowanych w stolicy oraz jednym dużym mieście w sześciu celowo wybranych państwach europejskich, tj. w Czechach, we Francji, w Polsce, w Szwecji, na Węgrzech i we Włoszech. Stolice tych państw powszechnie uznaje się za metropolie”.

Tabela 7

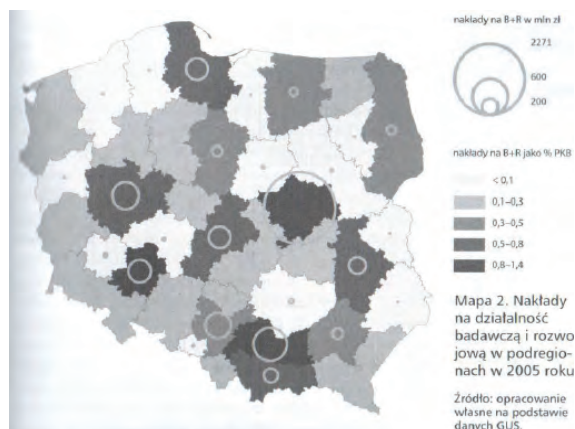
Potencjał naukowo-badawczy miast Polski

Miasto/podregion	Zielona Góra / zielonogórski	Wrocław/wrocławski	Warszawa/warszawski	Toruń/toruński-włocławski	Kielce/świętokrzyski	Szczecin/szczeciński	Rzeszów/rzeszowski-tarnobrzeski	Poznań/poznański	Opole/opolski	Olisztyn/olsztyński	Łódź/łódzki	Lublin/lubelski	Kraków/krakowski-tarnowski	Gdańsk/gdański	Częstochowa/częstochowski	Katowice/centralny Śląsk
Udział największego miasta (%)	98,5	99,9	96,1	99,1	96,7	99,8	98,2	97,6	87,6	98,9	99,6	88,6	98,9	88,7	99,9	49,6
Udział pozostałych miejscowości (%)	1,5	0,1	3,9	0,9	3,3	0,2	1,8	2,4	12,4	1,1	0,4	11,4	1,1	11,3	0,1	50,4

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Rys. 2. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w podregionach w 2006 r.

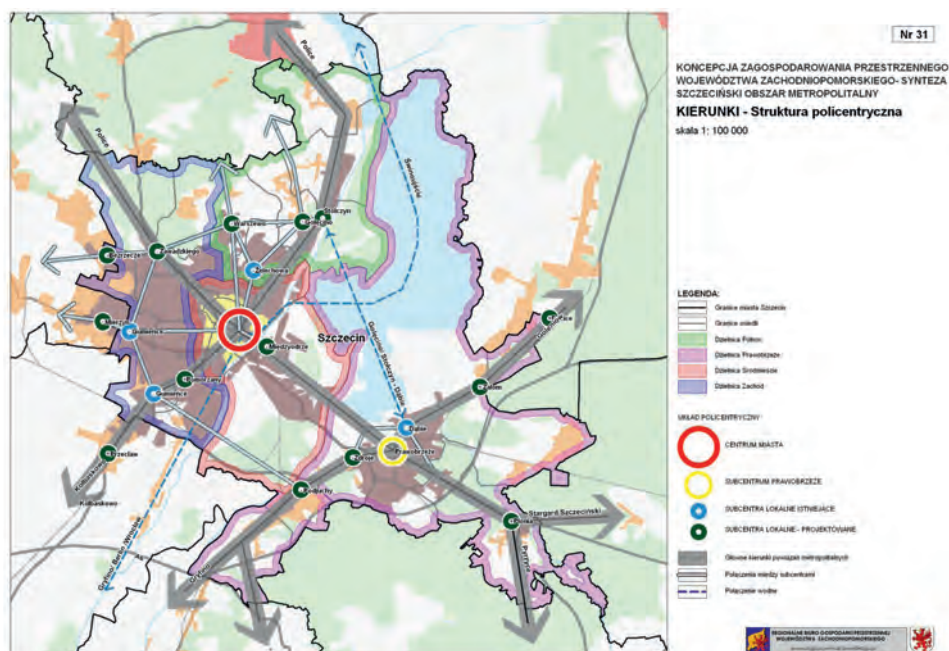
Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Rys. 3. Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w podregionach w 2005 r.

Źródło: Czy metropolia jest miastem?, op. cit.

Szczeciński obszar metropolitalny

Powiat miasta Szczecin, liczący 410,1 tys. mieszkańców, stanowi 23,8% ogółu mieszkańców województwa, jest najlicniejszym pod względem ludności miastem w województwie zachodniopomorskim²⁹. Powierzchnia Szczecina wynosi 30 055 ha³⁰, co stanowi 1,31% powierzchni województwa i około 0,1% powierzchni kraju³¹. Jego główna część z centrum administracyjnym leży po stronie zachodniej rzeki Odry, ale rozwija się w kierunku południowo-wschodnim (Osiedle Słoneczne), tworząc klasyczny układ policentryczny (rys. 3).

Rys. 4. Struktura funkcjonalno-przestrzenna Szczecina

Źródło: *Konceptcja zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2010.

Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego

Szczecin graniczy z miastem i gminą Police (od północy) oraz gminami: Dobra, Kołbaskowo od zachodu, Gryfino i Stare Czarnowo od południa oraz Kobyłka i Goleniów od wschodu.

Na bazie współpracy samorządowej podjęto działania mające na celu utworzenie silnego ośrodka metropolitalnego. Początkowo rozpoczęto działalność pod nazwą Samorządowego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej, które powołano dnia 15 kwietnia 2005 roku na mocy Uchwały nr 1/2005 Zebrania Założycielskiego Samorządowego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej. Dnia 4 września 2009 roku stowarzyszenie zmieniło nazwę na „Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego” – Uchwała RM Nr/XXXI/783/09.

²⁹ Raport z wyników w województwie zachodniopomorskim, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Szczecin 2012, Urząd Statystyczny w Szczecinie, s. 39.

³⁰ Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_6112_PLK_HTML.htm.

³¹ Obliczenia własne – dokładnie 0,096% powierzchni Polski.

Aktualnie członkami stowarzyszenia są: Województwo Zachodniopomorskie, Gmina Miasto Szczecin, gminy: Dobra, Goleniów, Gryfino, Kobyłka, Kołbaskowo, Police, Stare Czarnowo, Stargard Szczeciński, Stepnica, Nowe Warpno, Miasto Stargard Szczeciński, Starostwo Powiatowe Police, Świnoujście³² (rys. 5).

Rys. 5. Mapa przedstawiająca zasięg terytorialny jednostek administracyjnych – członków Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego

Źródło: opracowanie własne.

Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SSOM) posiada swoją stronę internetową, na której między innymi stwierdzono³³:

„Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego (SSOM) to organizacja bazująca na solidarnej współpracy samorządów i koordynującej prace zmierzające do stworzenia silnego ośrodka metropolitalnego. Wspólne prace polegają m.in.: na przygotowaniu koncepcji zarządzania Szczecińskim Obszarem Metropolitalnym, strategii rozwoju, wpro-

³² http://www.som.szczecin.pl/SOM/chapter_104017.asp.

³³ Ibidem.

wadzeniu uregulowań legislacyjnych, lobbingu i innych działaniach eksponujących atrakcyjność inwestycyjną, gospodarczą i kulturową obszaru. U podstaw powołania SSOM leżało przeświadczenie, że obecny jednolity model gminy nie stwarza wystarczających możliwości rozwoju i realizacji ponadgminnych projektów infrastrukturalnych, których celem jest trwały i zrównoważony rozwój całego regionu, zwiększenie jego międzynarodowej roli oraz poprawa jakości życia wszystkich jego mieszkańców³⁴.

W ramach Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, w dniu 19 listopada 2012 roku, w Muzeum Techniki i Komunikacji – Zajezdni Sztuki w Szczecinie odbyło się II Forum Metropolitalne, na którym zapoznano się z doświadczeniami polskich metropolii w zakresie integracji transportu publicznego i podjęto próbę uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy związek komunikacyjny w Szczecińskim Obszarze Metropolitalnym to potrzeba, czy konieczność. W wyniku spotkania opracowano tezy w zakresie połączeń transportowych dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego oraz płynące z tego tytułu korzyści i koszty integracji³⁴.

W ramach zadań związanych z szeroko pojętą komunikacją, jej zarządzaniem i dostępnością informacji o ruchu pojazdów komunikacji dla jej użytkowników, w tym i osób z utrudnioną możliwością korzystania z informacji, np. osób niedowidzących, aktualnie urzeczywistniona się realizacja zadania pt. „Poprawa funkcjonowania transportu miejskiego w aglomeracji szczecińskiej poprzez zastosowanie systemów telematycznych”. Pierwszy etap projektu został już zrealizowany. 27 grudnia 2012 roku został ogłoszony przetarg na realizację jego II etapu, którego zakończenie jest planowane na okres do połowy 2014 roku³⁵.

Innym zadaniem, które świadczy o współpracy w ramach SSOM, jest podpisanie 16 października 2012 roku w Książnicy Pomorskiej w Szczecinie przez marszałka Olgerda Geblewicza i wicemarszałka Wojciecha Drożdża porozumienia z pięcioma gminami, które jako pierwsze w naszym regionie przystąpiły do ogólnopolskiego Programu Biblioteka+, polegającego na wspieraniu rozwoju kultury w regionie.

Podsumowanie

Rozwój Szczecina, a także, co z tym się wiąże, jego znaczenia jako metropolii transgranicznej ma odzwierciedlenie w licznych dokumentach, będących dowodem studiów, diagnozy sytuacji i nakreślenia kierunków działań. Na podstawie zapisów w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa*, w celu strategicznym nr 3 „Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu” stwierdzono, że rozwój Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego jest jednym z kluczowych elementów rozwoju województwa. W rozdziale 5 strategii znajduje się Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego, w którym określono priorytety rozwoju funkcji metropolitalnych oraz potencjał Szczecina i bariery rozwoju (tabela 8)³⁶.

³⁴ http://www.som.szczecin.pl/SOM/chapter_104017.asp.

³⁵ <http://zditm.szczecin.pl/czskm-web/2012/12/przetarg-ogloszony/>.

³⁶ *Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec*, s. 122.

Tabela 8

Identyfikacja potencjału i barier rozwoju Szczecina

Potencjał rozwoju	Bariery rozwoju
<ul style="list-style-type: none"> - Położenie i układ transportowy szcześcińskiego obszaru funkcjonalnego predysponuje go do nawiązywania ścisłej współpracy z regionami Berlina, Hamburga i Øresund; Szczecin ma szansę stać się głównym krajowym ośrodkiem przejmującym współpracę z zewnętrznymi układami informacyjnymi, technologicznymi, innowacyjnymi i kulturowymi. - Dobrze rozwinięta sieć kolejowa w obszarze, przy jednoczesnym słabym jej wykorzystaniu i bardzo słabym wykorzystaniu w transporcie publicznym. - Transgraniczny potencjał turystyczny, w tym Zalew Szczeciński, Morze Bałtyckie, Dolina Dolnej Odry. - Dobre powiązania drogowe i śródlądowe z Europą Zachodnią. - Duże porty morskie w ujściu Odry, stanowiące potencjalne punkty węzłowe „autostrady bałtyckiej”, których zaplecze stanowi pogranicze Polski i Niemiec, zwłaszcza tereny wzdłuż korytarza CETC-ROUTE65 i metropolia berlińska. 	<ul style="list-style-type: none"> - Słabe skomunikowanie z centrum Polski oraz z południem kraju. - Stosunkowo słabo wykorzystany potencjał turystyczny szcześcińskiego obszaru funkcjonalnego, zwłaszcza Zalewu Szczecińskiego i jezior. - Peryferyjne położenie względem integrującej się centralnej części Polski. - Niskie wykorzystanie transportu wodnego śródlądowego i morskiego. - Niewydolny układ dróg wyjazdowych ze Szczecina, zwłaszcza w kierunku południowym (na drogę S3 węzeł Klucz) i zachodnim.

Zadane na wstępie pytanie – *Czy Szczecin jest metropolią?* – ma swoją odpowiedź w treści niniejszego opracowania. Przytoczone przykłady nie dają odpowiedzi zdecydowanej. Należy jednak stwierdzić, że Szczecin niewątpliwie ma szansę stać się metropolią w pełnym tego słowa znaczeniu. Świadczy o tym jego potencjał ludzki, łącznie z potencjałem akademickim, odbywające się dyskusje w ramach obywatelskich debat „Forum Gryf” oraz potencjał położenia geopolitycznego jako miasta transgranicznego, mającego „międzynarodową” historię.

Roman Lewandowski

Czy Szczecin jest metropolią?

Przedmiotem opracowania zatytułowanego „Czy Szczecin jest metropolią?” jest próba analizy usytuowania Szczecina na bazie rankingu największych miast Polski na tle definicji metropolii. W artykule ujęto także potencjał i bariery rozwoju Szczecina oraz podano przykład współpracy gmin w ramach Stowarzyszenia Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego.

Słowa kluczowe: Czy metropolia jest miastem, przestrzeń regionu metropolitalnego, ranking głównych miast Polski, szcześciński obszar metropolitalny

Does Szczecin is a metropolis?

The following study: “Does Szczecin is a metropolis?” presents analysis of location of Szczecin based on the ranking of the largest Polish cities and definition of metropolis. The article presents also potential and barriers in development of Szczecin. In the article is also described the example of cooperation of municipalities based on The association of Szczecin Metropolitan Area (Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego).

Keywords: Does a metropolis is a city?, Space of the metropolitan region, Ranking of the major Polish cities, The metropolitan area of Szczecin

Translated by Alicja Lewandowska